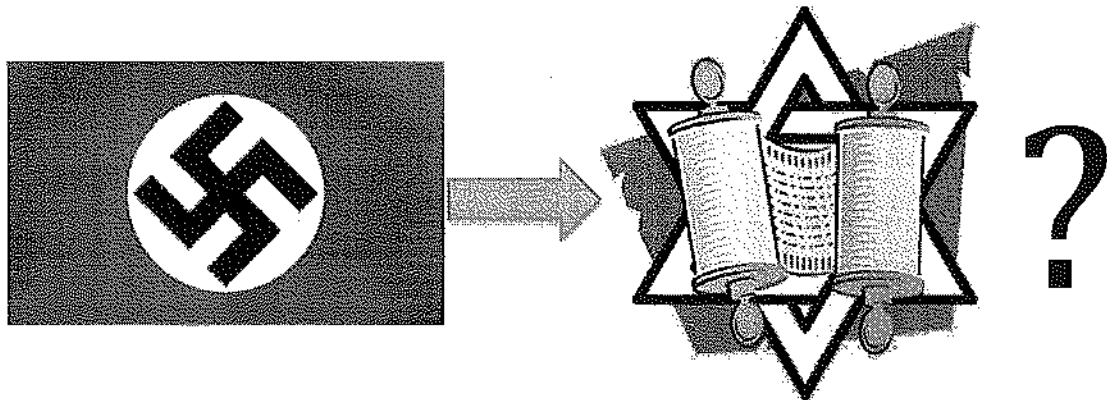

Are There Limits to Forgiveness?

*The Case of the Nazi Who Wanted
to be an Observant Jew*

Rabbi Efrem Goldberg
Boca Raton Synagogue
Yom Ha'Shoah 2013/5773

1. *Rabbi Joseph A. Polak*

"Forgiving the Germans: Paradigms & Dialectics from Halakha"
Jewish Law Association Studies VII

Rabbi Polak is a child survivor of the Westerbork and Bergen-Belsen concentration camps; he lost his father and thirty members of his family in the Holocaust.

He is currently in his 44th year as Hillel Rabbi of Boston University

About ten years ago, then, a young German—he was not yet thirty—arrived at my study with a request. He was part of a group of young Christians, he explained, who had visited Auschwitz as part of their religious education. At the end of the visit, each member of the group made a vow to give up a year of his or her life as penance for the Holocaust their parents and grandparents had authored. His particular penance was to volunteer for a year to improve, together with Cesar Chavez and his followers, the plight of the much-abused migrant farm workers. His request was simply for the use of a room and a telephone at our campus ministry center. I was deeply moved at the time. On the one hand I remembered the rabbinic adage “Nothing stands in the way of repentance.” On the other I was troubled that both as a Jew and a survivor, I needed to be a part of this penance. He certainly did not know that I was a survivor, and in the end, I provided him with the quarters he sought.

Here then was young man who felt that he had inherited the iniquities of his forbearers, and that he had to take some responsibility for them. I do not know whether he sought forgiveness from G-d for these iniquities, although I suspect as much; what I am aware of is his deep religious need for moral cleansing, and that his strategy for this cleansing meant in some way doing the opposite of (and thereby in his soul and in the German soul perhaps undo) what the Nazis had done. Whereas Krupp and I.G. Farben engaged Jewish slave workers and let them work until they died, his penance consisted in doing everything in his power to improve the lot of hispanic laborers in California and Ohio who each

day breathed-in carcinogenic crop sprays and who were denied toilets and clean drinking water in their work-places⁵.

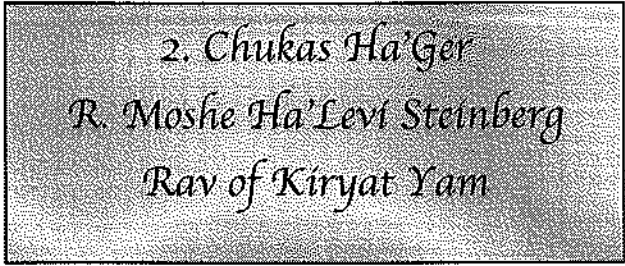
The questions for this paper thus present themselves: What does halakha have to say, first, about the repentant Nazi? Second—are the descendants of Nazis born, say, after 1943, to be treated as innocent victims of their parents’ evil, or as tainted by their crimes? Are there consequences to such taint? Third—is there an halakhically identifiable role for Jews in any process of penance by Nazis or their innocent descendants (i.e. was I following halakha in giving the young German a room)? Fourth—is there an halakhic analogue to the Holocaust, or do we say that because its crimes were so unimaginable, halakha here is simply inapplicable? Fifth—is there an halakhic concept of collective guilt, such that we may speak of a Nazi-sympathetic collectivity about whom, and about whose offspring, moral/halakhic statements may be made? And finally—can an halakhic case be made for the notion, implicit in most of these questions, that evil can be undone, and if so, would this be true of all evil?

שאלה ג.

כת"ר ביקשני לחזור בענין גברי לשעבר חבר פעיל במפלגה הנאצית הירודה לשמצה ויש להניח שבמצמו השתתף במעשים נפשעים, וכעת חזר בתשובה ורצה להתגייר – אם מקבלים אותו.

השובה

אם לדון מבחינה אנושית בכלל ומבחינת הכבוד והרגש הלאומי בפרט, משוט וברור שאין המצפון מרשה להודקק לו ולענות לבקשתו בחיוב. בדין כזה אשה ידיו דם יהודי מלאות אין מקומו במחנה ישראל, כי אם טמא טמא יקרא ולו מקומו חרוק מכית ישראל, ואין קשה הדבר להכריז עליו: אחינו אתה. אבל מבחינת ההלכה היבשה אינני רואה כל מניעה מלקבלו. הנה ק"ן, הרוצה תראשון בתולדות האנושות, אמר למי המדרש בב"ר פכ"ב עש"ה השיבה ונתפשוהו. וע"י במדרש שמות י"ד. אמר איוב בחוץ לא ילין גר, שאין הקב"ה סופל לגריה אלא לכל הוא מקבלי השערים נפתחים ככל שעה. יכל כי שהוא מכשך לייכנס... יכנס. וע"י בשו"ת בשמים ראש המיוחס לרא"ש. שכתב בסי' קע"ז שמכל האומות מקבלים גרים ואפילו מורע עמלק. וע"י בש"ס גיטין נו' ובמנהגיהם צו, שמניחין הרשע יצא הזנא רבי מאיר, ויבוארדן רב טבחים. אחרי שהרג ושפך רבבות יהודים החסים מכל משע. עשה תשובה והתגייר. וחז"ל לא נרתעו לומר. ובזוהרין גר צדק היה. לכן אם בית הדין משוכנע שהוא התחרט בתרטה גמורה חזר בתשובה שלימה, מתאמץ בכנות להכנס תחת כנפי השכינה ולא מסתתרת איוו כוונה של הנאה אישית או קבלת שורה – אין מצד ההלכה כל איסור לקבל לחיק היהדות.

"Were we to base our ruling on humanitarian concerns, or for that matter, on national honor or sentiment, then surely [there would not be any way to meet this request]. Such a person, whose hands [are stained] with Jewish blood has no place in the [Jewish community]. Indeed, "let him be called 'unclean, yea unclean'" [Lev. 13:45]; let his place be distant from Israel. How difficult ... it is to entitle him 'our brother'." "Yet from the perspective of the dry halakha I can find no barrier to accepting him. Behold Cain, the first murderer in human history, (according to Genesis Rabbah 22) crying, 'I have repented! I have separated!' Exodus Rabba 19:4 describes Job's reference that 'the stranger shall not remain outdoors' to mean that the Holy One, Blessed be He, does not invalidate a human being, He receives everyone, the gates remain forever open .... Does the Talmud not relate that R. Meir descended from Nero ...? Did not Nebuzaradan, slaughterer of Jews, repent and convert (B. Sanhedrin 96b)? "If the Court is therefore convinced of his utter remorse, of his complete repentance, of [the purity of his motive to convert], then there is no halakhic barrier [to his conversion] ..."

הוא שרצה כת"ר לפסול את הנכרי המדובר מלקבלו. כי ידו השמאלית נקטעה ואינו יכול לקיים מצות תפילין, כיוון שאינו ראוה ללילה. בילה מעכבת. זה בגדר הכלל של הגמ' בכורות ל' ב. עכו"ם שבא לקבל דברי תורה חוץ מדבר אחד אין מקבלין אותו – אינני רואה בזה כל פסול או עיכוב מלקבלו. וכל הסברה כולה בטעות יסודה. הנה בשאגת אריה הל' תפילין סי' לו. כתב הא דאמרינן במנחות לו א. אין לו זרוע פטור מן התפילין. הכוונה שהיא פטור רק מתפילין סי' אבל בשל ראש הוא חייב, וכמילא יכול הנכרי הזה לקיים מצות תפילין בשל תפילין של ראש. וג"ל להביא ראיה להשאגת משו"ת הרמ"א סי' קכ"ב. שנשאל מי שנקטעה ידו השמאלית אם מחויב להניח על חזק הימנית, ופסק שפטור מלהניח על הימנית. משמע דדוקא מלהניח על הימנית הוא פטור. אבל בשל ראש חייב. ועוד בכמה הגיד כתבו החו"ס ביבמות מ"ב. שאין המילה מעכבתו מלהתגייר וסגי בטבילה גידיה. איב הרי זה ק"ו. אם נכרי שנכרת הגיד מקבלים אותו ללא מילה, שהיא היסוד העיקרי של הגיור, כשנקטעה ידו השמאלית בודאי שמקבלים אותו, זה דבר פשוט וברור ואין להאריך בזה יותר. בשולי המכתב מביא כת"ר את המדרש התמוה, ישלם ה' פעלך ותהי כסכורתך שלמה מעם ה' אלקי ישראל אשר באת לחסות תחת כנפיו (רות ב – יב). איך חסא אשר באה לחסות תחת כנפיו, ומה חידש ר"ח ומה הוסיף על המוסק, והסביר בטוב טעם עמ"י הגמ' יבמות מה ב' משני מה גרים בזמננו מעונין וכו', אבל כבר קדמו בזה בנחלת יעקב על מס' גרים, סי' ה"ז, ע"ש. וג"ל להסביר את המדרש הנ"ל בשטות, כי בספר הגר"א באורו טלים הנדרשות" אות בטח חסה. מבריל בין שני המושגים, בטח – המחכה למלוי הנטחה טטוסיח"ה חסה -- בטחון בדבר שלא הוכחה לו מראש ע"ש. וחיינו איסור כוונת ר"ח במדרש זה, שבא להדגיג"ה אשר באה י"חמית" כלומר שתתכוונת להכנס תחת כנפי השכינה ללא קבלת שום הנטחה כראש. כמבואר בשו"ע הל' גרים סי' רס"ב. ואידי דחביבים לי דברי א"א הגאון וצ"ל, ארסום לו מה שכתב לפרט את המדרש הנ"ל בספרו "שערי יצחק" בכת"י וז"ל: המהר"ש"א בחדא בסיח יד א. חידש דדוקא במצוה שנחייב בה אמרינן שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, אבל אם הוא מכניס עצמו לידי חויב באמת יש שכר בהאי עלמא. יהנה לר"ח ח"ח קשה איך נאמר לרות ישלם ה' פעלך ומשכרתך שלמה. הרי שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, ולכן הסביר ר"ח תחת אשר באה שהכנסת עצמי לחיוב, ע"כ מגיע לך שפיר שכר דרסוח"ח.

3. Gemara Sanhedrin 96b

The Gemara describes Nebuzaradan's conquest of Jerusalem:
סעון תלח מאז בודנומתא גרנא דפרקלא - אמר רבא - אמר רבא - Nebuchadnezzar sent Nebuzaradan three hundred mulc-loads of iron axes that could prevail over iron.
But one gate of Jerusalem swallowed them all; i.e. all the axes shattered when they were used against just one of Jerusalem's gates.
This is as it is stated: [Against one of] its entranceways they beat with [all their] hatchets and axes together [but to no avail].
[Nebuzaradan] sought to withdraw.
He said: I am afraid lest they do to me what they did to Sancheiriv.
A heavenly voice emanated and said: O leaper, the son of a leaper!
Nebuzaradan, leap into battle and conquer Jerusalem!
For the time has come for the Temple to be destroyed, and for the Sanctuary to be burned!
[Nebuzaradan] had a single axe left over.
He went and struck [the gate] with the axe's blunt end, and it opened.
This is as it is stated: May [that] axe of a wooden thicket [which the enemy used to breach

Jerusalem] be recalled [by God] as though it were brought Above [and laid before the Heavenly Throne].
Nebuzaradan proceeded through the city, killing as he went, until he reached the Sanctuary.
The Sanctuary ascended heavenward, but they trod on it from Heaven, pushing it back down.
[As in] a wine-press, HASHEM has trodden the virgin daughter of Judah.
[Nebuzaradan] became arrogant in light of his success.
A heavenly voice emanated and said to him: It is a slain nation that you slew, it is a burned Sanctuary that you burned, it is ground flour that you ground!
This is alluded to in Scripture, as it is stated: Take millstones and grind flour. Lay bare the side of your head; expose the braids. Lay bare the thigh; wade through the rivers.
In this verse, it is not said: "wheat"; rather, it is said: "flour," which is wheat that has already been ground.
The verse says "grind flour" to teach that Nebuzaradan would crush the Jews only after they had already been "crushed" by Divine decree.

The narrative continues:
[Nebuzaradan] saw the blood of Zechariah seething on the floor of the Temple.
He asked [the Kohanim]: What is this?
They said to him: It is blood of offerings that was spilled.
Bring such blood here, and I will examine whether they resemble each other!
They slaughtered an animal, and [the bloods] did not resemble each other.
[Nebuzaradan] said

to them: ואי לא - Tell me what this blood really is.
And if you do not, I will tear you flesh with an iron comb!
This is the blood of a man who was a Kohen and a prophet who prophesied to Israel about the destruction of Jerusalem, and they killed him.
I will appease him.
He brought rabbinic scholars and slew them over [the blood], but it did not rest.
He brought schoolchildren and slew them over it, but still it did not rest.
He brought young Kohanim and slew them over it, but still it did not rest.
Nebuzaradan continued slaying people until he had killed ninety-four myriads over [the blood], but still it did not rest.
He approached it and exclaimed: זכריה! זכריה!
I have destroyed their best.
Do you want me to kill them all?
The blood immediately rested.
At that moment, thoughts of repentance entered [Nebuzaradan's] mind.
He said to himself: מה הם שלא אימדו אלא נפש אחת בך - If they, who took only one life, are punished so severely, then what will become of that man, who killed all those people!
[Nebuzaradan] ran away.
He sent a will to his household and he converted to Judaism.

Having mentioned that Nebuzaradan converted to Judaism, the Gemara cites a Baraisa that enumerates other enemies of Israel who became associated with Judaism:

The Rabbis taught in a Baraisa:
נביוראזן גר צדק היה - NAAMAN WAS A RESIDENT CONVERT.
מבני בניו של נבוזארדן - DESCENDANTS OF SISERA
סיקרא למדו תורה בירושלם - DESCENDANTS OF SISERA LEARNED TORAH IN JERUSALEM
מבני בניו של סנחריב לימדו - DESCENDANTS OF SANCHEIRIV TAUGHT TORAH IN PUBLIC.

The Gemara identifies these descendants of Sancheiriv:
שמעיה ואבטליון - She-mayah and Avtalyon.
And who were they? ומאן נהוה

The Baraisa continues:
מבני בניו של חפן למדו תורה בפני ברק ואף מבני בניו של חמאן - DESCENDANTS OF HAMAN STUDIED TORAH IN BNEI BRAK
AND there were EVEN DESCENDANTS OF THAT WICKED MAN [Nebuchadnezzar]
[WHOM] THE HOLY ONE, BLESSED IS HE, SOUGHT TO BRING UNDER THE WINGS OF THE DIVINE PRESENCE.
אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא - THE MINISTERING ANGELS SAID BEFORE THE HOLY ONE, BLESSED IS HE:
מאן שחריב - MASTER OF THE UNIVERSE!
רבנו של עולם - THE ONE WHO DESTROYED YOUR HOUSE
את ביתך - AND BURNED YOUR SANCTUARY,
תביאם תחת כנפי השכינה - WILL YOU BRING HIM UNDER THE WINGS OF THE DIVINE PRESENCE?

4. Chavos Ya'ir #79
 R. Yair Bachrach (1639-1702), Germany

סימן עט*

מעשה אלו עשה ביהדותו היה גם כן חייב מיתה, לכן נשאר בחיובו מיתה. מיהא דחוקא אם אינה חמורה ממיתה שנחתייב בראשונה, ולפי זה אם אכל אבר מן החי ואחר כך נחגייר, לוקה, רק דיש לומר דלמא נגייר המירא ממיתה בבחבורת נלבג, וצ"ע.

יש להחתיק הענין בטוב טעם, כי הענין שגוי שנתגייר כקטן וכו' מפני שקבלת עול תורה ומצות מכפר על כל תועבת ה' אשר עשה [כי כגור שחיה נוי כופר בבורא עולם עסקינן כמו חשובה מעלייחא, כאלו עשה אוחו מעשה ביהדותו ועשה תשובה, לכן לא יועיל לו גירותו בדבר שחייב עליו מיתת ביח דין כמו שלא יועיל גם כן בישראל על ידי תשובה. מכל מקום כאשר עתה [הוא] ישראל לא נוכל לדונו במיתת בן נח, גם לא להחמיר אם מיתת ישראל חמורה, ודו"ק וק"ל.

נקוט מיהא דאם בידו גולה, והוא הדין גניבה דהוי גם כן אביזריה דגול, וגם כן נוכל למעטו מכל עץ הגן כמו שכתב העשרה מאמרות בחשבון שלשים מצות של בן נח, חייב להחזיר, משא"כ אם בידו אביזר ישראל ולא בצטוה בגיחותו, או ריביה ומוזאי גוונא, ודאי פטור. והכי מוכח בפרק הריבית [בבא מציעא] דף ע"ב ע"א, ונראה לי דמקבלין הגזילה מידו אם ישיב כמו שמקבלין מישראל אם אינו גזול מפורסם.

ולא שאל השואל רק על גזילתו לישראל, ודגוי פשיטא ליה שאינו צריך להחזיר. ולי צ"ע, אחר דקיימא לן בישראל דאסור לגזול או לגנוב מגוי ואפילו כבר גנב וגזל חייב להחזיר, שכן פסק הרמב"ם ריש פרק ב' מהלכות גניבה והלכה אן, ובא זה ולימד על מה שכתב פרק א' מהלכות גזילה והלכה ב' יחזיר, שר"ל חייב להחזיר, והכי מוכח ממה שכתב שם פרק ד' מאמר ז' דגזל כותי חייב בקרן ואינו חייב בחומש, ודוחק לומר דחייב הקרן בא לו מפני השבועה. (ומזה צ"ע

שאל גר צדק אחר סק"ק אמשטרדם אם מחויב להחזיר גניבה שגנב מישראל בנייתו, וזה אשר חשיב לו חכם אחד:

בגמרא בפרק החולץ [גיטות מתן] חניא מפני מה גרים בזמן הזה מעוגים, ואמר ר' חניא שהוא בשביל שלא קיימו ז' מצות, והשיב עליו ר' יוסי גר שנחגייר כקטן שנולד דמי, ונתן טעם אחר. ומשמע מזה דכל עבירות שעשה כבר לא יזכרו עוד והוי ממש כקטן שנולד לענין זה. אכן בתוספות בפרק בן סורר [סנהדרין] דף ע"א ע"ב, דחניא בברייתא דבן נח שהמית את ישראל או בא על אשתו ונחגייר אם לא נשתנית מיתתו להחמיר חייב מיתה, וכן פסק הרמב"ם בפרק י' מהלכות מלכים מאמר ד', והקשה התוספות נד"ה בן נח [הוא] דגר שנחגייר, וכתבו שיש לחלק בין דיני אדם לדין שמים. ואם כן ודאי מחויב להחזיר הגזילה.

מכל מקום צ"ע על דברי התוספות, שאף שהן אמת מצינו כמה דברים שפטור מדיני אדם וחייב דיני שמים כבויש פרק הכונס [בבא קמא והו], כי ירבה אלוה מאנוש בדינו, משא"כ אם חמצי לומר דיש בשינוי העבירות חילוק להיפך. כי בדברים שבינו למקום, כגון אם לא נודע הדבר שחטא, הוא כקטן שנולד, משא"כ אם נודע חטאתו לבית דין וחייב עליה בהיותו בן נח נשאר דינו. ואם כן הוא הדין גזילה שהוא בין אדם לחבירו, אפילו לא נודע לאדם הלא חבירו יצעק עליו לשמים, ובכחאי גוונא אין תשובה ויום הכפורים מכפר עד שירצה חבירו.

מכל מקום קשה לומר דבדיני שמים זה בן נח שנחגייר כקטן שנולד ואין עליו עונש כלל ואנן קטלינן ליה, והכי מקשה הש"ס בפרק הנשרטין [סנהדרין] דף פ"ב ע"ב: מיהו יש לומר דשאני חכם דמעיקרא וזמנא פטריה, משא"כ זה שנחגייר בשעת מעשה מתורת בן נח, ואוחו

* סימן עט. עיין ספר תסידים סימן תרצ"א ושבות יעקב חלק א' סימן קע"ז ויר אליהו סימן מ' וחיים שאל חלק א' סימן מ"ט מה שכתבו על זה [בית דוד].

עליה מצות חזרה, דאינו מצוה רק לכני ישראל.
 * וזהכי מסתבר אף אם בכחאי גוונא ישראל מגוי
 חייב, דמכל מקום מצות חזרת הגזל על הישראל
 הוא וחייב להחזיר אף לגוי. [ודבריו נכונים].

נאם הטרוד יאיר חיים בכרך

על הגהת רמ"א באהע"ו ריש סימן כ"ח וסעיף
 (א). ואם כן יש לומר דהוא הדין זה שנחגייר,
 אחר שנצטווה בו בעוד[ו] גוי חייב גם כן
 להחזיר אחר שנחגייר. רק דאפשר לומר הואיל
 דבאינו בתורת ישראל ליתא במצות חזרה רק
 חיוב מיחה, לכן גם אחר שנחגייר לא רמיא

6. Gemara Yoma 87b

The Gemara records several teachings about the obligation to appease a person one had wronged:

כל המקניט את חברו אפילו – אמר רבי יצחק –
 Whoever aggravates his fellow even through words^[32] –
 כדברים – שנקאמו – as it is required to placate him;
 צריך לפייסו – is required to placate him;
 צריך לפייסו – as it is stated:^[33] . . .
 – My son, if you have become a guarantor for your friend, if you

have stuck out your palms for a stranger,^[34] [or if] you have become snared with the words of your mouth . . .^[35] עשה זאת
 פו – אפוא בני והקצל – do this now, my son, and deliver yourself.^[36]
 – Since you have come into your fellow's hand, go abase yourself; and treat him like a ruler. This last segment can be rendered as follows: אם ממון יש
 – If there is money in your hand that belongs to him,^[37] open up the palm of the hand to pay him.^[38] ואם לאו
 – And if not, i.e. if you do not owe him money, but you need to make amends for having aggravated him with words, gather many friends^[39] around him to ask him forgiveness on your behalf.^[40]

The extent of the obligation of appeasement:

צריך לפייסו בשלש שורות של – אמר רב חסדא –
 Rav Chisda said: (ו) אמר רב חסדא – It is necessary to placate him with three lines of three people,^[41] שנקאמו – as it is stated:^[42] . . .
 ויאמר חסאמי וישר הקויתי ולא שנה לי – He goes around to people and says, "I sinned; I made crooked that which was straight; and it did not benefit me."^[43]

The upper limit of the obligation:

כל המקבש – אמר רבי יוסי בר חנינא –
 R' Yose bar Chanina said: (ו) אמר רבי יוסי בר חנינא – Whoever beseeches forgiveness^[44] from his friend
 – should not beseech him more than three times; שנקאמו – as it is stated: . . .
 אגא שא נא – O please, please forgive the spiteful deed of your brothers . . . and now please forgive.^[45] ואם מת – And if [the
 victim] died,^[46] – מביא עשרה בני אדם ומעמידן על קברו
 [the offender] brings ten people and has them stand by his grave,
 – ויאמר – and he says: ואלהי ישראל ואלהי שקבלתי בו
 – I have sinned against Hashem, the God of Israel, and against So-and-so, whom I wounded."^[47]

5. Tosafos Sanhedrin 71b

בן נח שבירך את השם ונתגייר בו, מינה אי הוה מילתיה דרבי
 חנינא כחנאי דפלגו בהמוכן (ימות דף מהו) מפני מה גרים
 מעונין בזמן הזה מפני שלא קיימו ו' מצות שקבלו עליהן בני נח אלמלא
 מינענשי ורבי יוסי פליג הכא ואמר גר שנחגייר כקטן שגולד דמי ולא
 מינענשי כלל ועוד קשה דקוניה דהכא
 דלא כחד לאמרינן עשה כן גירסאל
 מייב ולי כר' יוסי כקטן שגולד דמי
 ונראה שיש לתקן דעלה שמועתין
 כדיני אדם והתם כדיני שמים:
 דכוליה קרא יתירא
 שלשה: למה לי בתר
 קאמר מותרין בו בפ
 בפני שלשה מלקות ו)

7. Rabbi Joseph A. Polak
 "Forgiving the Germans: Paradigms & Dialectics from Halakha"
 Jewish Law Association Studies VII

Surely, one may ask, while there is nobility on the part of the court in accepting the turnaround of Nebuzaradan, does it have no obligations with respect to the crimes of which he was guilty? Or do we say, with the Talmud in B. Yebamoth 22a, that a convert is as a newly-born child i.e. he has no past, and therefore is not to be tried for crimes in his former life?

It is true that R. Steinberg was only asked whether the former-Nazi could be converted, but our issue runs deeper—what, we must ask, are the Nazi's responsibilities, and those of the court, to his past?

The Talmud (B. Sanhedrin 71a) replies: "A Noahide ... who slew an Israelite ... [and then converted] ... is [capitally] punished." This piece of legislation together with the apparently contradictory tradition of converts being newly-born and therefore bereft of their past, is the subject matter of a responsum published in 1699 by R. Ya'ir Bachrach.⁹ A convert from Amsterdam asks whether he is required to return to its owners what he stole while still a gentile. R. Bachrach replies with the resolution of *Tosafot*¹⁰: a convert is forgiven those trespasses of his past that are between himself and his Maker, but this is not true for trespasses between himself and society. He is therefore required to return the goods.

R. Bachrach's analysis goes beyond *Tosafot*. "When we say," he writes "that 'a proselyte who converts is like a newborn child', [then this is true] because with his very taking on of the yoke of the commandments [he is engaging in an act of such profound contrition] that he is forgiven all the abominations of the L-rd which he wrought [for we speak of a gentile who negated the Creator of the world]¹¹. [Thus his conversion is analogous] to the repentance of a Jew, and his sins are considered *as if he had committed them while a Jew*¹². Consequently his conversion is of no use to him with respect to any capital offense ..."

Nebuzaradan might thus have repented, but his past would accompany him on his journey to Judaism, and he would be required to stand trial for his genocidal crimes immediately, so to speak, upon his emergence from the proselyte's ritual bath. Thus, R. Steinberg's responsum, in leaving us with the impression that all is well with the former-Nazi who could now convert, is surely misleading.¹³

While Judaism thus has profound faith in the individual's capacity for remorse and repentance, this repentance does not of necessity free him of his past deeds; even conversion, at once the ultimate identification with one's victims, as well as, per R. Bachrach, the supreme statement of repentance, neither frees nor exonerates one from crimes past. So the first in a series of dialectics on this subject: On the one hand halakha recognizes the authenticity of the perpetrator's remorse; on the other, it seems to suggest, remorse is not enough—that in this case, repentance alone does not lead to redemption from sin.

The second dialectic also emerges from the Laws of Repentance. Suppose our repentant Nazi could ask forgiveness for his crimes. Whom would he ask? No one, after all, can speak for the dead, much less for Six Million dead. Rabbi Yosai bar Hanina offers a solution: Just as part of the process of repentance is to confess before our living victims, including recalcitrant victims, and ask for their forgiveness, so "... if he [against whom he had sinned] had died, he should bring ten persons and make them stand by his grave and say: I have sinned against the L-rd of Israel, and against this one whom I have hurt."¹⁴ Maimonides¹⁵ adds "and against this one against whom I did as follows ..." That is, as in most of commandments there is a locus necessary to, and inherent in, their fulfillment; so too with the commandment of repentance: We need to go to the where the person upon whom we perpetrated the trespass finds himself, and there seek forgiveness.

The problem, of course, is that the Six Million have no graves. A monument made up of seven tons of human ash stands today at what was the death camp at Majdanek; a supreme monument to the absence of graves. So we complete the second dialectic by claiming that because there is no place at which to ask forgiveness, the commandment can no longer be properly fulfilled. The tradition recognizes the perpetrator's capacity to seek forgiveness, but in the absence of locus, denies him the right to accomplish it. The perpetrator is relegated to a realm of marginality halfway between heaven and hell, in which he is aware of, even regrets, his crimes, yet remains powerless, perhaps in perpetuity, to get past them.

תמב. רכישת תוצרת גרמניה

שאלה: האם יש להמנע מקניית תוצרת גרמנית?

תשובה: 1. לא מצאנו בהלכה איסור לקנות מרוצחים או רשעים אחרים. יש איסור למכור להם נשק שמא ישתמשו בו לרצוח, אך אין איסור לסחור איתם בסחורות אחרות. ובמשך כל הגלות, היהודים קנו משכניהם גם אם היו ביניהם רוצחים.

2. ודאי שיש לתת עדיפות לתוצרת יהודית, כמו שאמרו חז"ל על הפסוק: "וקנה מיד עמיתך" (ויקרא כה יד), שיש לקנות מיהודים (ספרי שם. רש"י שם. ועיין לעיל תשובה רסד), אך זה שולל לאו דוקא את גרמניה אלא את כל הגויים.

3. אך נודה שיש מעלה לא לקנות מגרמניה, אך יהיה לזה גדר הלכתי של מידת חסידות שהיא נתונה לשיקולו של כל אחד ואחד. ועוד, זה גם נתון לשיקולו של כל אדם אם מוכן הוא להוציא יותר כסף כדי להמנע מתוצרת גרמנית, או שאת אותו כסף ירצה להוציא על מידת חסידות אחרת.

4. לו חכמים היו גוזרים שאסור לקנות מגרמניה, אזי הדבר היה יוצא משיקולו האישי של כל אחד, אך הם לא גזרו, משום שהם נמנעים מלגזור גזירה שאין רוב הציבור יכול לעמוד בה (ועיין אגרות הראיה ב, אגרת תקכא. שו"ת צ"ץ אליעזר ה, סי' יז).

5. משל למה הדבר דומה, ליחסנו לספרד אחרי הגירוש, שהיה מלווה בהתאכזרות שאין כמותה. יש שהזכירו שמועה שחכמי ישראל הוציאו חרם שאסור לגור שם. אך רבי יוסף קארו, שבילדותו היה בעצמו מן המגורשים, אינו מזכיר זאת. רבי יצחק אברבנאל, שאף הוא גורש, מספר את קורות הגירוש, אך אין רמז לחרם בדבריו (תחילת פירושו על מלכים). לעומת זאת, המב"ט, שהוא בן דורם, כותב: "אין שם יהודים ובטוחים שלא יאהל עוד שם יהודי, כי האל יתברך יקבץ..." (שו"ת המב"ט א, סי' שז). גם הוא סמך על החוש הבריאי, אך זהו עניין של חשבון אישי.

6. הג"ר משולם ראטה דן בשאלה אם לאסור כניסה לגרמניה, ושלל זאת משתי סיבות:

א. איי אפשר לחדש גזרות אחרי התלמוד. אמנם היו הרבה תקנות חכמים על עיר אחת ואפילו על מדינה אחת, אך לא על היהדות כולה.

ב. אין גוזרים גזירה אלא אם כן רוב ציבור יכול לעמוד בה. אפילו חזרה למצרים, שהוא איסור מן התורה, היהודים לא עמדו בו והקימו שם קהילות, וגדולי ישראל הוצרכו ללמד עליהם זכות (קול מבשר א, סי' ג).

7. הכלל העולה שאין איסור לקנות תוצרת גרמנית, אך בהחלט יש מעלה להמנע מכך. אך זהו חשבון אישי של כל אחד, אם מוכן הוא להקדיש כסף בשביל זה, או שהוא רוצה להקדיש את כספו למעלה אחרת.

8. She'ellas Shlomo 2:442

R. Shlomo Aviner (b. 1943)

Rav Beit El

Roshi Yeshiva Ateret Kohanim

